

היהודים שואלים לאן?

יחידת הוראה עבור תלמידי שכבה ח'

כתבה: דר' טליה נגר

הערכים המודגשים ביחידה זו: שמירה על זהות יהודית, מימוש עצמי ורצון להשתלב בחברה, הזכות להגשמה לאומית.

השאלה הערכית: מהו הפתרון הטוב ביותר לשאלה היהודית?

מהלך השיעור:

בשלהי המאה ה-19 היהודים התמודדו מול מציאות אשר הובילה אותם לשאול את השאלה:

מהו עתידו של העם היהודי?

שאלה זו נשאלה בעקבות התמודדות עם מציאות מורכבת וייחודית, מציאות אשר הובילה את היהודים לתהיות באשר לעתידם. אירועים כגון: גילויי אנטישמיות, כשלון האמנציפציה, עוינות רדיפות ופוגרומים במזרח אירופה, תהליכי חילון לצד קיום אורח חיים דתי ובנוסף לכך ההתעוררות הלאומית של עמים רבים באירופה אשר שאפו להקים מדינה עצמאית הובילו את היהודים לחשיבה מחדשת באשר לעתידם.

השאלה "היהודים לאן" לא הייתה רק שאלה של מקום, היכן? אלא שאלה מהותית שאלה שנבעה מהצורך להתמודד מול אתגרים חדשים. היהודים עמדו בפני הכרעות גורליות באשר לדרכים שיבטיחו את המשך קיומו של העם היהודי.

על המציאות המורכבת עמה התמודדו היהודים ניתן לקרוא בספר הלימוד "[מסע אל העבר קידמה ומהפכות](#)" בהוצאת מט"ח פרק כ'. כמו כן ניתן לצפות בסרטי הטלוויזיה החינוכית "[לאן יהודים לאן](#)" ולהתמקד בפרק א' המתעד את בעיית האנטישמיות במרכז אירופה ומערבה ובפרק ב' המתעד את מצוקתם של יהודי רוסיה.

משימה:

עיין במקורות המידע המוזכרים למעלה והשלם את הטבלה הבאה:

תהליכי שילוב ודחייה של היהודים באירופה והביטויים לכך

 אלו עובדות מעידות כי היהודים חשו כזרים, כדחויים במדינה בה חיו?	 אלו עובדות מעידות כי היהודים חשו כשותפים, כמשתלבים בחיי המדינה בה חיו?

מה מאיים על המשך קיומו של העם היהודי בגולה ?

הרצל - "מדינת היהודים" מתוך: לאומיות במבחן הזמן בהוצאת מטח.

"מצוקת היהודים איש לא יכחישנה בכל הארצות בהן הם חיים במספר ניכר, הם נרדפים, אם הרבה ואם מעט. שוויון הזכויות מבוטל למעשה, לרעתם, בכל מקום, אף כי להלכה הוא קיים בחוק. ... .. ההתקפות בפרלמנטים, באספות, בעיתונים, מעל דוכני כנסיות, ברחוב בנסיעות – איסור הכניסה לבתי מלון מסויימים, ואפילו במקומות בידור מתרבות מיום ליום."

אחד העם - מתוך: הספרייה של מטח

"לטענתו, גרמו האמנציפציה וההשתלבות של היהודים בחברה הסובבת אותם להתרופפות האפיון התרבותי-לאומי של היהודים. העידן המודרני שהתאפיין בתהליך חילון ובמתן שוויון זכויות, גרם לדעיכת הדת משום שלא יכלה עוד לקיים את הייחוד היהודי-תרבותי. לבעיה זו קרא "צרת היהדות".

לדעתו, העם היהודי עומד בפני סכנת התפוררות התרבות הלאומית והעלמות האומה, בעקבות האמנציפציה וההתבוללות. לדעת "אחד העם" "צרת היהדות" היא חמורה יותר. את "צרת היהודים" ניתן לפתור על-ידי הגירה למדינות המוכנות לקבל את היהודים, למשל: ארה"ב. אולם "צרת היהדות" לא תוכל להיפתר בגולה אלא רק בארץ ישראל.

משימה :

מהי בעיה המרכזית עמה מתמודדים היהודים על פי הרצל ועל פי אחד העם ?

השלם את התרשים כתוב בכל מלבן את המושג המתאים : אנטישמיות או התבוללות (באמצעות לחיצה על המושג / מילה תוכל לקרוא ולבין את משמעותו).

הרצל :

- המושג שהרצל מדגיש :
- הרצל מדגיש את הסכנה הפיזית הקיומית ליהודים.

אחד העם

- המושג שאחד העם מדגיש :
- אחד העם מדגיש את הסכנה הרוחנית את אובדן הרגשת השייכות לעם היהודי .

הפתרונות השונים לשאלת הקיום היהודי בגולה

"מה היו הפתרונות שעמדו בפני היהודים ? מה ייחד כל פתרון ? במה הפתרונות שהוצעו שונים אלה מאלה ? "

[פרק כא' ספר הלימוד "מסע אל העבר קדמה ומהפכות" בהוצאת מט"ח – קרא פרק זה .](#)

עיין בקישורים הבאים, כל ריבוע מיצג פתרון לבעיה היהודית. לחיצה על הריבוע תוביל לקישורים בהם קטעי מידע חשובים .

טריטוריאליזם

מדינה ליהודים שאינה בהכרח בארץ ישראל.

לאומיות יהודית , ריבונות – עצמאות.

ציונות

עלייה לארץ ישראל , קיום ריבוני בה "עבודת ההווה" .

לאומיות יהודית , ריבונות – עצמאות.

השתלבות היהודים כמיעוט לאומי במדינות מושבם

אוטונומיזם , הבונד

הגירה

יציאת יהודים מארץ המוצא והשתקעותם בארץ אחרת.

תיקון היחיד וחברה מתוקנת.

הוגי הפתרונות לשאלת הקיום היהודי שאפו לכונן, ליצור חברה חדשה, חברה מתוקנת. חברה בה תינתן ליהודי הזכות לשמור על זהותו היהודית, חברה בה תינתן ליהודי הזכות למימוש עצמי, חברה בה תינתן ליהודי הזכות להשתלב בחברה ולעיתים גם הזכות להגשמה לאומית.

מה שהיה אינו יכול להמשיך יש לערוך שינוי, מצבו של היהודי בגולה מחייב שינוי על כך הסכימו כולם. הוגי הפתרונות לשאלת הקיום היהודי היו חלוקים בדעותיהם באשר לדרך הטובה ביותר בה ניתן לפתור את הבעיה.

מחלוקת, פולמוס היא אי הסכמה בין מספר צדדים על אודות סוגיה מסוימת, בפרקי אבות נעשית אבחנה בין שני סוגים של מחלוקות.

"כָּל מַחְלוּקַת שֶׁהִיא לְשֵׁם שְׁמַיִם, סוּפָה לְהִתְקַיֵּם. וְשֶׁאִינָהּ לְשֵׁם שְׁמַיִם, אֵין סוּפָה לְהִתְקַיֵּם. אֵיזוֹ הִיא מַחְלוּקַת שֶׁהִיא לְשֵׁם שְׁמַיִם, זֶה מַחְלוּקַת הַלֵּל וְשֶׁמַּאי וְשֶׁאִינָהּ לְשֵׁם שְׁמַיִם, זֶה מַחְלוּקַת קֶרַח וְכָל עֲדָתוֹ" (משנה אבות ה ז).

"מחלוקת לשם שמים היא מחלוקת עניינית, שהעוסקים בה חותרים להגיע לחקר האמת, ועל כן סופה להתקיים, כלומר תוכנה ימשיך להיות רלוונטי גם לאחר שתוכרע. מחלוקת שאינה לשם שמים היא מחלוקת אישית, המשקפת מאבקי כוח ורצון בשררה, ולכן תוכנה יחדל להיות רלוונטי ברגע שתוכרע, ויישכח מלב (מתוך: ויקיפדיה)".

משימה :

מהו הפתרון הטוב ביותר ל"שאלה היהודית"?

בחרו בעמדת זרם אחד מכלל הזרמים של הלאומיות היהודית (ציונות, טריטוריאליזם, בונד, אוטונומיזם, הגירה) העוסקים בסוגיה: מהו הפתרון הטוב ביותר לשאלת עתידו של העם היהודי?

כתבו טקסט טיעון בו תנסו לשכנע את חברכם לכיתה שהפתרון של הזרם שאתם מייצגים הוא הפתרון המועדף. התייחסו בתשובתכם לסיכויים ולסיכונים העומדים בפני עם ישראל ולערכים אשר עמדו לנגד עיניהם של מצדדי העמדות השונות, ערכים כגון:

- שמירה על הזהות היהודית.
- הזכות למימוש עצמי.
- הזכות להשתלב בחברה.
- הזכות להגדרה לאומית.

פעילות מקדימה!

המורה יקיים דיון עם תלמידי הכיתה כשלב מקדים לביצוע משימת הכתיבה. בדיון זה התלמידים יבחנו את משמעות המושג "ערך", ניתן להיעזר בפעילות מתוך: [אתר מנהל חברה ונוער](#). בשלב השני של הפעילות ינסו התלמידים להסביר מה פירושו של כל ערך וכיצד הוא בא לידי ביטוי בכל אחת מההצעות לפתרון לשאלת היהודים. את הגדרת הערכים רצוי לבצע בקבוצות עבודה בכיתה ולדון בפירושם במליאה.

הנחיות לכתיבה וניסוח טקסט טיעון :

- ספר הלימוד: "[מילה טובה הבנה הבעה ולשון](#)" עבור תלמידי שכבה ח' בהוצאת מטח עמ' 9
- מצגת מתוך אתר "[הילקוט הדיגיטלי](#)" בהוצאת מטח ובו הסבר על תהליך כתיבת טקסט הטיעון.
- [דף מידע מאתר מטח](#) המציג דגם לכתיבת טיעון. הטיעון משמש להצגת עמדה או דעה ולביסוסה.

מגוון דרכים להצגת תוצרי הלמידה של התלמיד

את דעתכם ועמדתכם תכלו להביע במגוון דרכים, בחרו בפעילות אחת באמצעותה, לדעתכם, תצליחו לבצע את המטלה באופן מיטבי.

להסבר מפורט לחצו על הקישור

- [כתיבת טקסט טיעון](#): כתוב טקסט טיעון. אם ברצונכם לכתוב את טקסט הטיעון עם מספר חברים אתם יכולים להיעזר בשרותי Google Drive. את הקובץ שכתבתם שתפו עם חברכם לכיתה בכדי לקבל תגובות.
- [הצגת הטיעון במצגת](#). הציגו את הטיעון במצגת. ניתן לשלב טקסט, תמונה וקול במצגת.
- [דבייט – שיח ושיג](#): הצגת הטיעון כנאום, כתובו את הנאום. ניתן לצלם ולהקליט את עצמכם נואמים על מנת לתרגל ולהתאמן לקראת הפעילות הכיתתית. את ההקלטה ניתן להעלות לאינטרנט (לדוגמא ל- יוטיוב).
- [בימת דיון ומשחק תפקידים בכיתה](#): כל אחד מכותבי הטיעונים יציג את הטיעון שכתב, רצוי להתחפש ולהשתמש בכישורי משחק.
- [פורטפוליו, תלקיט](#): כתיבת טקסט הטיעון כתהליך, כתיבה תהליכית. המטרה היא לקדם את תהליך הכתיבה לקראת יצירת טקסט סופי וליצור רפלקציה על תהליך הכתיבה. במהלך כתיבת טיוטות טקסט הטיעון יינתן לתלמיד/ה משוב מהמורה, משוב אשר נועד לקדם את תהליך הכתיבה עד לשלב התוצר הסופי.

סיכום השיעור

שלב א' / עבודה בקבוצות

חלוקת הכיתה לקבוצות . כל קבוצה תעיין [בדף מקורות המידע](#) ותענה על אחת מהשאלות הבאות :

- במבט לאחור, האם המחלוקת שהייתה קיימת בקרב היהודים במאה ה 19 הייתה מחלוקת חיובית או שלילית ?
- מה מותר ומה אסור בתנאי מחלוקת ? נסחו כללים לניהול מחלוקת .
- האם קיימות מחלוקות גם היום בחברה הישראלית ? הציגו מחלוקת אחת ובדקו האם המחלוקת היא "מחלוקת לשם שמיים", נמקו את תשובתכם .
- מה ניתן ללמוד על רצונם של היהודים במאה ה 19 לשאוף לחברה אחרת ? האם גם אנו יכולים לשאוף לחברה מתוקנת – עד כמה זה תלוי בנו ?

שלב ב' / במליאה

נציג/ה של כל קבוצה ידווח על הנושא שהקבוצה עסקה בו ועל הדעות שעלו במהלך הדין הקבוצתי.

שאלות לדין במליאה

- מה למדת משיעור זה, מהן התובנות שלך, האם תובנות אלה יכולות לשמש אותך גם בחיי המעשה ?
- מתוך קריאת מקורות המידע שקראת האם היה מקור אחד שעורר בך רגש כלשהו (שמחה, כעס הזדהות ועוד ..) ?

מחלוקת לשם שמיים – דף מקורות .

מתוך : אתר מנהל חברה ונוער .

אלו ואלו דברי אלהים חיים

אמר רבי אבא אמר שמואל: שלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו דברי אלוהים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן? מפני שנחין ועלובין [צנועים] היו. ושנין דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן.

תלמוד בבלי, עירובין יג ע"ב

כשאני רואה מתנגד

חילוקי הדעות בין ברל ז'בוטינסקי הקיפו את כל שטחי הפעילות הציונית: הגנה, טרור, התיישבות ועלייה. כאשר ניסו לנסח את עמדותיהם בכתב, התברר שהפער רחב ביותר. לקראת סיום השיחה הפטיר ז'בוטינסקי: "אני עצוב מאוד מדבריך. רואה אני שאין אתה מחשיב אותנו כלל... אתה רוצה בי אישית, שאהיה בתוך התנועה הציונית, אתה רוצה בנו רק כדי להיפטר מן 'הערך המפריע' שלנו". ברל הסביר לז'בוטינסקי את יחסו ליריבים פוליטיים: "כשאני רואה מתנגד, רוצה אני לדעת מדוע הוא מתנגד - ואף על פי שאני בוטח בדרך כלל בצדקת דרכי, הריני נוטה להניח, כי איזה פגם שיש בי ובתנועתי הוא שמזין ומפרנס את המתנגד - אתם קיימים בגלל איזה פחת שיש בנו".

מתוך: אניטה שפירא, "ברל", חלק ב', עם עובד, 1981, עמ' 590

עיקר השלום

ועיקר השלום הוא לחבר שני הפכים ואל יבהילך רעיוןך אם אתה רואה איש אחד שהוא ההפך הגמור מדעתך וידמה לך שאי אפשר בשום אופן להחזיק עמו בשלום...

אדרבא, זה עיקר שלמות השלום להשתדל שיהיה שלום בין הפכים.

מדברי ר' נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן, חלק א'

האגרוף המשכנע

הגדיל לעשות מכולם הסופר יהושע בר-יוסף*, שכתב במדורו "הרהור שני" ב"מעריב" על "האגרוף המשכנע":

עם חי במחשבתו ובדמיונו, מן ההכרח ומדרך הטבע שיתפלג לזרמים ומפלגות. תמיד ידענו לתחום תחום הגיוני ותרבותי בהסברת דעותינו לבר-הפולוגתא (...) בלשון ובעט ובכוח הדמיון והשכל, ואפילו שיקרנו לשם שמים (...) הכל עד לאגרוף. כאן היה הגבול המקודש שאדם בעל תרבות אינו עובר אותו בשום פנים ואופן. ידענו כי רק מי שאין לו מה לומר בפה ובעט - מתחיל לדבר באגרוף. האגרוף אינו מסוגל להצליח במקום שהלשון והעט נכשלו, כי הניואנסטים שבו מוגבלים מאוד. הוא גם פרימיטיבי מדי להכרתנו המפותחת. הוא יכול לכל היותר להקיז מעט דם או לשבר צלע, אבל אין בכוחו להתחרות עם חריפות הלשון של ריפתיין או בנטוב.

מתוך: כרמית גיא, "מסע ליד-חנה", עם עובד, 1992, עמ' 125

*תגובתו של הסופר בר יוסף באה על רקע סערת רגשות אלימה בין חברי קיבוץ "יד חנה" לחברי אחרים ובינם לבין עצמם סביב ויכוח אידיאולוגי.